

SOUČASNÁ REGIONÁLNÍ DETEKTIVKA V KOMPARATISTICKÉ PERSPEKTIVĚ

Jambor, Ján – Malinovská, Zuzana – Souček, Jakub (eds.). *Rodina ako spoločenský problém v súčasnom švajčiarskom a slovenskom kriminálnom románe*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2022, 149 s.

Eva Voldřichová Beránková
Univerzita Karlova
eva.berankova@ff.cuni.cz

V posledních pěti letech roste zájem francouzské a švýcarské literární teorie¹ o fenomén takzvané „regionální detektivky“ (*polar régional, Regionalkrimi*), tedy nového hybridního žánru spojujícího detektivní zápletku s poznáváním — a často i komerční propagací — konkrétní turistické oblasti. Zatímco ve druhé polovině 20. století byla tzv. „regionální literatura“ v řadě zemí západní Evropy předmětem opovržení kvůli svému ideologickému zneužití konzervativními režimy (vichistická Francie, frankistické Španělsko apod.), dnes se ve městech do padesáti tisíc obyvatel množí lokální nakladatelství napojená na regionální samosprávy a cestovní kanceláře. Cílem těchto poněkud nesourodých konglomerátů je pak „propagace regionu“ sahající od gastronomických festivalů po literární veletrhy. I když si o prvních naivních iniciativách tohoto typu (knihy prodávané v dárkových baleních s lokální čokoládou nebo vínem) akademické kruhy nedělaly sebemenší iluze, postupem času si regionální literatura, zejména v podobě detektivního žánru, vydobyla jistou prestiž a z výhradního předmětu zájmu „sociologů literárních institucí“ se pomalu přesouvá i k literárním historikům a teoretikům.

Právě v souvislosti s touto postupnou rehabilitací původně komerčního a brakového žánru je zajímavý počín slovenských kolegů v podobě nedávno uveřejněného nekonferenčního vědeckého sborníku věnovaného švýcarským a slovenským detektivkám nahlíženým prizmatem současné rodiny. Publikace zahrnuje celkem šest případových studií, z nichž dvě se zaměřují na švýcarskou německy psanou literaturu, dvě se soustřeďují na její francouzsky psaný pandán a závěrečné dvě mapují současnou slovenskou detektivní tvorbu. Všechna analyzovaná díla spadají do období od pádu železné opony po dnešek.

Z hlediska sociologického, tematického i žánrového totiž v této době dochází k velmi pozoruhodným posunům: Detektivky „zlatého věku“, tedy z období mezi dvěma světovými válkami, nastavily základní žánrové konvence, jakými byly mimo jiné omezený okruh nevyšetřujících postav nebo relativně uzavřené prostředí, v němž se zločin i vyšetřování odehrávaly. Jak poznamenává Ján Jambor ve studii „Rodina obete a rodina páchatelky v kriminálnom románe Hansjörga Schneidera

1 Meizoz, Jérôme. *La Littérature en personne: Scène médiatique et formes d'incarnation*. Genève: Slatkine Érudition, 2016; Meizoz, Jérôme. *Faire l'auteur en régime néo-libéral: Rudiments de marketing littéraire*. Genève: Slatkine Érudition, 2020; Heinrich, Nathalie. *Le Paradigme de l'art contemporain: Structures d'une révolution artistique*. Paris: Gallimard, 2018.

Hunkelers Geheimnis v kontexte švajčiarskej utečeneckej politiky v období národného socializmu“: „Už v medzivojnovom období sa stretávame s autormi, ktorí spájajú kriminalistické odhaľovanie rodinných tajomstiev ako častého motívu zločinu s dôkladnou psychologickou a sociologickou analýzou rodiny“ (s. 9). Naopak tvorba hlavného predstaviteľa švajčiarskeho kriminálneho žánru Friedricha Dürrenmatta (1921–1990) odsunula rodinnou tematiku poněkud stranou a soustřeďovala se převážně na filozofické a eticko-právní problémy. Teprve v období tzv. „nového švajčiarskeho kriminálneho románu“,² tedy od začátku devadesátých let 20. století, tak dochází k postupnému návratu rodiny, neboť ztvárňované příběhy ve stále vyšší míře pracují s detektivovým i pachatelovým životním příběhem, jakož i s obecným kontextem „sociálních dějin“.

Ve frankofonní oblasti lze pozorovat překvapivě obdobný vývoj. Romandské Švýcarsko sice nemělo svého Dürrenmatta, a vývoj detektivního žánru v něm tudíž zaznamenal jisté zpoždění, současní autoři nicméně mohli pro změnu navázat na nejslavnějšího z „regionálních“ spisovatelů, jímž byl Charles Ferdinand Ramuz (1878–1947). Zuzana Malinovská ve studii „Rodinné tajomstvá ako jadro kriminálnej zápletky. Marc Voltenauer: *Qui a tué Heidi?* — Případová štúdiá“ vnímá jeho vliv zejména v prostoru, do něhož mladí švýcarští autoři zasazují své příběhy, ale i v jimi zvoleném způsobu zobrazování prostředí: „Realistický opis turisticky atraktívneho alpského regiónu s množstvom konkrétnych, veľmi presných údajov ozvlášťňuje Marc Voltenauer detailmi z opačného registra: tie naznačujú, že skutočné, viditeľné, dobre známe ukrýva v sebe niečo neskutočné, neznáme, tajomne temné“ (s. 85).

Srovnáním způsobu, jakými současní autoři detektivek ztvárňují rodinu, vystávají zajímavé žánrové paralely: Například basilejský spisovatel a historik Hansjörg Schneider se ve svých dílech zaměřuje na traumatické události z lokálních dějin. Jeho román *Hunkelers Geheimnis* (Hunkelerovo tajemství, 2015) se na pozadí současné rodinné pomsty vrací k tématu vydávání židovských uprchlíků zpět do nacistického Německa v letech 1938–1939. Zatímco bernská vláda v této záležitosti de facto kolabovala s Hitlerem, některé kantony jako například Basilej odolávaly tlaku a zachraňovaly příchozí prostřednictvím dobře organizované sítě místních dobrovolníků. Schneider tak dnes kreativním způsobem kombinuje dobové dokumenty s detektivní fikcí: „Jeho interdiskurzivna práca s publikácou *Fast täglich kamen Flüchtlinge* a exemplárne stvárnenie tragédie jednej židovskej rodiny ukazujú, že je to autor historických kriminálnych románov s problematikou zo súčasných dejín, ktoré kombinujú faktúálny a fikcionálny princíp narácie“ (s. 24).

Schneiderův frankofonní kolega Marc Voltenauer si ve svém románu *Qui a tué Heidi?* (Kdo zabil Heidi?, 2017) zase intertextuálně pohrává se jménem mytického „děvčátka z hor“ z tvorby Johanny Spyriové (1880). Odvrací se tak od vysloveně městské tradice francouzského „černého románu“ (*roman noir*) a rozehrává perverzní hru nejrůznějších rodinných tajemství, která spájejí a rozdělují obyvatele izolované horské vesnice Gryon. Zatímco Schneider se nořil do důsledků starých rodových křivd ze třicátých let, Voltenauer zkoumá patologii dnešních vesnických rodin pohledem

2 Märsch, Edgar. „Erzählen nach Schema? Über analytisches Schreiben im Neuen Schweizer Kriminalroman“. In *Im Fadenkreuz: Der Neue Schweizer Kriminalroman*. Ed. Edgar Marsch. Zürich: Chronos, 2007, s. 163–184.

vyšetřujícího detektiva, který z tohoto prostředí vybočuje na jedné straně menšinou sexuální orientací a na straně druhé vyšší mírou osobního štěstí („kým heterosexuálně románové rodiny charakterizují vážně narušené vztahy, netradičná rodina homosexuálů žije spokojným a usporiadaným životem“; s. 93).

Regionálně-historizující charakter tvorby Hansjörga Schneidera je rovněž analyzován ve studii Júlie Paračkové, tentokrát ovšem ve vztahu k násilnému usídlování Romů a dalších kočovných národů, k němuž se švýcarské kantony pravidelně uchylovaly až do sedmdesátých let 20. století. Dnes jsou tyto křivdy minulosti opět tematizovány v souvislosti s praxí přijímání rumunských Romů, v níž Schneider odhaluje jen o něco méně intenzivní rasistický podtext. Obecnou tematiku sborníku výborně doplňuje i kapitola Moniky Zázrivcové věnovaná černým románům Josepha Incardony, která výmluvně ukazuje, jak se tento žánr proměňoval v čase až ke své dnešní regionální podobě.

Naopak u posledních dvou studií, zaměřených na slovenskou detektivku, mám jisté podezření, že byly k předcházející části sborníku přiřčeny tak trochu uměle. Sdílejí sice společné téma detektivky a rodiny, nicméně o nějakém inovativním regionálním žánru se vůbec nedá hovořit. Daniela Slančová i Jakub Souček provádějí velmi pečlivé stylistické analýzy, ale jimi zvolený korpus po mém soudu nepředstavuje vhodný pandán ke studiím o švýcarské literatuře: Dominik Dán je čistě komerční autor, který „literárně“ zpracovává své vlastní případy z dob, kdy ještě sloužil jako kriminalista. (Z té části, kterou znám, se jeho tvorba nijak nevymyká běžné produkci Československé nebo České televize za posledních padesát let.)

Detektivky Daniely Kapitáňové jsou, pravda, o poznání nápaditější než knihy Daniely Dána, nicméně *Nech to zostane v rodine!*, její román věnovaný problematice reality show, nesnese srovnání se švýcarskými autory a nevypovídá o dnešním Slovensku nebo jeho regionech nic specifického. Myslím, že v rámci sborníku by bývalo lépe fungovalo, kdyby si autoři posledních dvou studií zvolili korpus textů s ambicemi „regionální detektivky“, stejně jako je tomu u čtyř předcházejících kapitol. I když nejsem odborníci na slovenskou detektivní tvorbu, přinejmenším některé knihy Jozefa Kariky (*Strach*, 2014; *Trhlina*, 2016) by v tomto ohledu stály za prozkoumání.

Zajímavým, byť ve sborníku jen okrajově traktovaným tématem je jakási celoevropská intertextualita a cirkulace motivů mezi jednotlivými detektivními romány. U spisovatelů z romanského Švýcarska je zmíněn silný vliv současné skandinávské tvorby, zatímco autoři analýz slovenských detektivek, Daniela Slančová a Jakub Souček, konstatují četné průniky s hororovou, sci-fi, fantasy či westernovou literaturou. Nezanedbatelnou roli v posledních letech jistě hrají i streamovací platformy (Netflix, HBO Go apod.), ať už je odborníci chápou pozitivně, jakožto poskytovatele financí a příležitostí začínajícím spisovatelům/filmařům detektivního žánru, nebo jako politováníhodné zdroje celosvětové uniformizace témat a uměleckých postupů.

Buď jak buď, evropská „regionální detektivka“ se těší rostoucímu zájmu čtenářů a stává se jedním z výmluvných fenoménů dnešní doby. Právě proto se mi sborník slovenských kolegů jeví jako velmi užitečná badatelská iniciativa.